

HINDISTONDA INTELLEKTUAL EMIGRATSIYA: SABABLARI, AFZALLIKLARI, KAMCHILIKLARI VA YECHIMLARI

Samiyeva Madinaxon Baxtiyor qizi

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti stajyor-o'qituvchisi

ANNOTASIYA

Boy ta'lim va madaniy merosga ega bo'lgan dunyoning eng ko'p aholisi ega Hindiston bir necha o'n yillar davomida intellektual emigratsiya hodisaning boshida bo'lib kelmoqda. Hindistonda intellektual emigratsiya ("brain drain" – "miya ko'chishi") – yuqori malakali va ma'lumotli shaxslarning chet elda yaxshiroq imkoniyatlar izlash uchun mamlakatdan ko'chib ketishi tushuniladi. Ko'pincha "miya" deb ataladigan bu shaxslar orasida shifokorlar, muhandislar, olimlar, IT-mutaxassislari va boshqa mutaxassislar bor, ular o'z vatanlarini ko'proq maosh olish, yaxshi yashash sharoitlari va chet ellarda martaba istiqbollarini oshirish ilinjida tark etishadi. Intellektual emigratsiya murakkab hodisa bo'lib, Hindistonning rivojlanishi va global obro'siga ham ijobiy, ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqola Hindistonda intellektual emigratsiya: sabablari, afzalliklari, kamchiliklarini yoritib beradi.

Kalit so'zlar: "Brain drain", Buyuk Britaniya, IT, diaspora, silicon vodiysi.

ABSTRACT

India, the world's most populous country with a rich educational and cultural heritage, has been at the forefront of the phenomenon of intellectual emigration for decades. In India, intellectual emigration ("brain drain") is understood as the migration of highly qualified and educated individuals from the country in search of better opportunities abroad. These individuals, often referred to as "brains," include doctors, engineers, scientists, IT specialists, and other professionals who leave their home countries in search of higher wages, better living conditions, and better career prospects abroad. Intellectual emigration is a complex phenomenon that has both positive and negative effects on India's development and global reputation. This article explores Intellectual Emigration in India: Reasons, Advantages, Disadvantages.

Key words: "Brain drain", Great Britain, IT, diaspora, silicon valley.

Hindistondan intellektual emigratsiya 1960-70-yillarda ko'plab hind mutaxassislari, ayniqsa muhandislar, shifokorlar va olimlar G'arbga, birinchi

navbatda AQSh (AQSh), Buyuk Britaniya (Buyuk Britaniya), Kanada va boshqa mamlakatlarga ko'chib o'tgandan so'ng jiddiy tarzda boshlangan.

UNESCO (Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta'lim, fan va madaniyat tashkiloti) Statistika instituti hisobotiga ko'ra, 2019 yilda 300 000 ga yaqin hindistonlik talabalar chet eldagi eng yaxshi yo'nalishlarda, masalan, AQSh (52%), Kanada (14%) va Avstraliya (8%) da tahsil olmoqda. 2023 yil holatiga ko'ra, chet elda o'qiyotgan hindistonlik talabalar soni taxminan 360,000 ga oshgan. Eng yaxshi yo'nalishlar AQSh (50%), Kanada (15%) va Avstraliya (10%) bo'lib qolmoqda, Buyuk Britaniya hozirda bu talabalarning 9 foizini qabul qilmoqda. AQSh Milliy fan fondi 2018-yilda xabar berishicha, 950 000 dan ortiq hindistonlik olim va muhandislar AQShda STEM (fan, texnologiya, muhandislik va matematika) ishchi kuchining muhim qismini tashkil qiladi. AQSh hind iste'dodlarining asosiy talabgorlaridan biri hisoblanadi. 2023 yil holatiga ko'ra, hozirda 1 milliondan ortiq hindistonlik olim va muhandislar AQShda bo'lib, so'nggi besh yil ichida sezilarli o'sgan. Hindistonda intellektual emigratsiya bir nechta asosiy sabablarga bog'liq bo'lishi mumkin:

Imkoniyatlarning yo'qligi: Cheklangan martaba imkoniyatlari, ayniqsa ixtisoslashgan sohalarda, ko'plab odamlar o'z malakalariga talab yuqori bo'lgan chet elda istiqbollarni o'rganishga undaydi.

Chet elda oliy ta'lim: nufuzli xorijiy universitetlarda oliy ma'lumot olish muhim omil hisoblanadi. Yaxshiroq o'quv va ilmiy muassasalar, shuningdek, stipendiyalar talabalarni o'ziga jalb qiladi.

Hayot sifatini yaxshilash: yaxshilangan turmush darajasi, sog'liqni saqlash xizmatidan foydalanish va chet eldagi yuqori hayot sifati hindistonlik mutaxassislarni o'zlari va oilalari uchun yaxshiroq turmush darajasini qidirmoqda.

Siyosiy beqarorlik: Siyosiy manzaradagi noaniqlik mamlakat kelajagiga ishonchni yo'qotishiga olib kelishi mumkin, bu esa ba'zilar xorijda barqarorlik izlashga undaydi.

Globalashuv: Globalashuvning kuchayishi malakali mutaxassislarga xalqaro imkoniyatlarni va global tengdoshlar bilan aloqa o'rganishni osonlashtirdi.

Intellektual emigratsiya zararli bo'lib tuyulishi mumkin bo'lsa-da, Hindiston uchun ham ma'lum afzalliklarga ega. Masalan, pul o'tkazmalari – emigrantlar ko'pincha Hindistondagi oilalariga pul jo'natib, mamlakat iqtisodiyotiga hissa qo'shadilar. 2023-yilda Jahon bankining xabar berishicha, hind mutaxassislarning chet eldagi pul o'tkazmalari hayratlanarli darajada 85 milliard dollarga yetgan, bu iste'dodlar oqimi iqtisodiy pul o'tkazmalari bilan qoplanadigan murakkab jarayonni aks ettiradi. Chet elda ishlaydigan hind mutaxassislari qimmatli xalqaro ta'sir va tajribaga ega

bo'lishadi, ular yangi ko'nikmalar va istiqbollar bilan qaytganlarida mamlakatga foyda keltirishi mumkin. Diaspora intellectual emigratsiyaning yana bir afzalliklaridan biri hisoblanadi. Hindiston diasporasi Hindistonni global sahnada himoya qilish, savdo aloqalarini rivojlantirish va turli tashabbuslarni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi hamda hind diasporasi Hindistonning global aloqalarini mustahkamlaydi va xalqaro hamkorlikni rivojlantiradi.

Intellektual emigratsiyaning Hindiston uchun ham kamchiliklari mavjud:

Iste'dodlarni yo'qotish: Hindiston mutaxassislarni o'qitish va tayyorlashga sarmoya kiritadi, faqat ularni boshqa mamlakatlarga yo'qotadi, natijada iste'dodlar sezilarli darajada yo'qoladi. Malakali mutaxassislarning ketishi mamlakatning o'sishi va rivojlanishiga ta'sir qiluvchi muhim sohalarda malaka yetishmasligiga olib kelishi mumkin.

Iqtisodiy ta'sir: Pul o'tkazmalariga qaramay, yuqori malakali ishchilarning emigratsiyasi iqtisodiy nomutanosiblikka olib kelishi va Hindistonning taraqqiyotiga to'sqinlik qilishi mumkin. Shu bilan birga, Hindiston oliy ta'limga katta mablag' sarflaydi. Ajablanarlisi shundaki, bunday katta mablag'larni sarflagandan so'ng, uning ko'plab eng yaxshi va eng yorqinlari chet elda imkoniyatlar izlaydi. Bu nafaqat iste'dodning yo'qolishi, balki g'aznachilikning moliyaviy oqimi va yukini ham anglatadi. Hindistonda oliy ta'limga sarflangan xarajatlar 2019 yildan beri har yili 8 foizga o'sdi, bu iste'dodlarni tarbiyalash xarajatlarining oshishini aks ettiradi, ularning aksariyati oxir-oqibat ko'chib ketadi.

Innovatsiyalarning kamayishi: intellektual emigratsiya mamlakatda innovatsiyalar va texnologik taraqqiyotga to'sqinlik qilishi mumkin.

Sog'liqni saqlash muammolari: Tibbiyot mutaxassislarning ketishi Hindiston sog'liqni saqlash tizimini, ayniqsa qishloq joylarida taranglashishiga olib keladi. Ifloslanish, tirbandlik, sog'liqni saqlash va davlat xizmatlari kabi omillar ko'pincha odamlarni qulayliklari va infratuzilmasi yaxshi bo'lgan mamlakatlarda hayot izlashga undaydi. Masalan, Dehli, Mumbai, Bangaluru va Haydarobod kabi shaharlar migratsiyani belgilovchi omillarga aylangan havo ifloslanishi va transport tirbandligi kabi muammolarga duch kelgan.

Hindiston IITs (Hindiston Texnologiya Institutlari) va IIMs (Hindiston Menejment Institutlari) kabi ba'zi bir ilg'or muassasalarga ega bo'lsa-da, G'arb universitetlari bilan solishtirganda tadqiqot imkoniyatlari va infratuzilmasi bo'yicha farq bor. Hindiston o'zining ta'lim infratuzilmasi ustida tinimsiz ishlagan bo'lsa-da, global ta'lim ekotizimlarining rivojlanish tezligida Hindiston biroz ortda qolmoqda.

AQSh yoki Kanada kabi mamlakatlarda yuqori malakali ish o'rinlari uchun maoshlar Hindistonda xuddi shu rol uchun olish mumkin bo'lgan maoshdan bir necha baravar

ko'p bo'lishi mumkin. Hindiston iqtisodiyoti o'sib borayotgan bo'lsa ham, ish haqi farqi, ayniqsa, yuqori malakali tarmoqlarda muammo bo'lib qolmoqda. Dasturiy ta'minot muhandisi yoki tadqiqotchi ko'pincha chet elda Hindistonda ishlaganidan ko'p marta pul oladi.

Ijtimoiy oqibatlar: Oilalar ko'pincha ajraladi, bu esa potentsial ijtimoiy, psixologik va madaniy ta'sirlar yoki tarqalishlarga olib keladi.

Hindistonning ko'plab IT mutaxassislari Silikon vodiysiga ko'chib o'tishdi va bu Qo'shma Shtatlardagi dasturiy ta'minot sanoatining o'sishiga hissa qo'shishdi. Hindistonning ko'plab shifokorlari va sog'liqni saqlash mutaxassislari Buyuk Britaniya, Qo'shma Shtatlar va boshqa mamlakatlarda imkoniyatlar qidirib, Hindiston sog'liqni saqlash tizimida etishmovchilikka olib keldi. Nufuzli xalqaro universitetlarga o'qishga kirishni ta'minlagan hindistonlik talabalar ko'pincha o'z kareralari uchun chet elda qolishni afzal ko'rishadi, bu esa Hindiston ta'lim muassasalarini o'z iqtidorlaridan mahrum qiladi.

Hindiston hukumati emigratsiyada mavjud muammolarga choralarni ko'rmoqda. Masalan, ko'proq bandlik imkoniyatlarini yaratish va mehnat sharoitlarini yaxshilash natijasida mutaxassislarni Hindistonda qolishga undashi mumkin. Bundan tashqari, Hindiston iste'dodlarni saqlab qolish va global bilim markaziga aylanish uchun o'z ta'lim tizimiga sarmoya kiritishi kerak. Hindistonga malakali mutaxassislarni jalb qiladigan siyosatlarini amalga oshirish, masalan, tadqiqot grantlari va tadbirkorlik uchun rag'batlantirish, "miya"ning ketishini qaytarishga yordam beradi. Shu bilan birga, chet eldagi hind mutaxassislari Hindiston bilan aloqalarni saqlab qolish va loyihalarda hamkorlik qilishga undash mamlakatga foyda keltirishi mumkin.

2020-2023-yillarda hukumat tomonidan amalga oshirayotgan tashabbuslar:

Skill India 2.0: Hindistonda bandlikni oshirish uchun keyingi avlod ko'nikmalari, AI (sun'iy intellekt), mashinalarni o'rganish va yashil energiya yechimlariga ko'proq e'tibor qaratuvchi "Skill India" missiyasining yangilanishi.

Tadqiqot grantlari: Jahon miqyosidagi tadqiqotlarni ilgari surish uchun universitet va institutlarga beriladigan ilmiy grantlar 15% ga ko'paydi va shu tariqa akademik yo'qotishlarni minimallashtirildi.

Chet elda ishtirok etish: "Bharat Calling" tashabbusi 2021 yilda NRI va PIO (Hindistonlik shaxslar) bilan nafaqat investitsiyalar uchun, balki hind iste'dodlarining keyingi avlodiga yo'l-yo'riq ko'rsatish maqsadida boshlangan.

Start-up India Boost: 2025 yilgacha Hindistonni global startup markaziga aylantirish maqsadida innovatsion yechimlarga e'tibor qaratgan holda startaplar uchun ko'paygan moliyalashtirish va rag'batlantirish boshlandi.

Xulosa qilib aytganda, Hindistonda intellektual emigratsiya ko'p qirrali oqibatlarga olib keladigan murakkab hodisa. Bu iste'dod va resurslarning yo'qolishiga olib kelishi bilan birga, pul o'tkazmalari va global tarmoq kabi afzalliklarga ham ega. Intellektual emigratsiyaga qarshi kurashish imkoniyatlarni yaxshilash, ta'limga sarmoya kiritish va jozibador siyosatlarni yaratishni o'z ichiga olgan kompleks yondashuvni talab qiladi. Oxir oqibat, iste'dodlarni saqlab qolish va odamlarga global imkoniyatlardan foydalanishga imkon berish o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash Hindistonning o'sishi va rivojlanishi uchun juda muhimdir.

“Brain drain” – “miyaning ko'chishi” tobora noziklashib bormoqda. Intellektual emigratsiya hodisasi Hindiston uchun ma'lum salbiy oqibatlarga olib kelgan bo'lsa-da, hind diasporasi global innovatsiyalar va iqtisodiyotga sezilarli hissa qo'shgani, ko'pincha uyga pul o'tkazmalarini jo'natgani va Hindistonga foyda keltiradigan global tarmoqlarni yaratganligi ham haqiqatdir. Barqaror o'sishni ta'minlash uchun Hindiston o'zining keng diasporasidan konstruktiv ravishda foydalanib, o'zining yorqin aqlini saqlab qolish uchun sa'y-harakatlarni kuchaytirishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES)

1. Binod Khadria. “The Migration of Knowledge Workers: Second-Generation Effects of India's Brain Drain”. – Washington: SAGE Publications, 2000. – P. 240
2. Anjali Sahay. “ Indian Diaspora in the United States Brain Drain or Gain?”. – Lanham, Mayland USA: Lexington Books, – P. 262